

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. Jakab Éva Dsc.

dr. Gyarmathy Judit

**Digitális korszakváltás – A polgári pervitel és a digitalizáció alapvető összefüggései,
kitekintéssel a veszélyhelyzet hatásaira**

PhD értekezés tézisei

**KÁROLI GÁSPÁR
REFORMÁTUS EGYETEM**

Témavezetők:

Prof. em. Dr. Szabó Imre

Prof. Dr. Udvary Sándor

Budapest, 2025.

Tartalomjegyzék

1. A doktori értekezésben kitűzött kutatási feladat összefoglalása	1
1.1. Az értekezés tárgya és a témaválasztás indokai	1
1.2. Az értekezés szerkezete, kutatási módszerei és forrásai.....	3
1.3. Az értekezés hipotézisei	6
2. Az értekezés tartalmi tagolása, szerkezete	7
3. A kutatás új eredményei, a tudományos eredmények hasznosításának lehetőségei	9
4. A szerző értekezéshez kapcsolódó publikációinak jegyzéke	18

1. A doktori értekezésben kitűzött kutatási feladat összefoglalása

1.1. Az értekezés tárgya és a témaválasztás indokai

Talán soha nem történtek olyan nagymértékű változások és olyan gyorsan, mint a 20. század végén és a 21. század elején. A digitalizáció robbanásszerű fejlődése átalakította a mindennapjainkat, az olyan egyszerű tevékenységeinket, mint az olvasás, írás, jegyzetelés, nyelvtanulás, vásárlás, de az akár évszázadok óta hagyományosan működő intézményeinket – köztük a bíróságokat – is érintette. Ennek természetes velejárójaként a jog területén megjelent az informatika: egyrészt egyre nagyobb digitális adathalmazt kell kezelni, azon belül tájékozódni, elemezni, a folyamatok elektronizálása miatt a szabályozást ehhez igazodóan kell átalakítani. A jogalkalmazás szerteágazó rendszerében is mindenütt meghatározó módon van jelen az informatika. Mindemellett arra is törekedni kell, hogy a jog a gazdaság versenyképességének elősegítése mellett a jogi versenyképesség követelményének is eleget tegyen: stabil, átlátható, kiszámítható jogi környezetben egyúttal képesnek kell lenni rugalmasan reagálni az új kihívásokra, a mindennapos változásokra is. Ugyanígy a gazdasági, társadalmi környezet változása következtében a bíróságok is új kihívásokkal szembesülnek, mind az újabb és újabb típusú ügyek megjelenése, mind pedig a bírósághoz való hozzáférés keretében az informatika folyamatos fejlődése kapcsán.

Az uniós igazságügyi eredménytábla jól mutatja, hogy a tagállamok igazságszolgáltatási rendszerei értékelése szempontjából a bíróságok információs és kommunikációs technológiai fejlettségét tükröző mutatóknak kiemelkedő szerepe van. A modernizáció ezen a téren is egyre fokozódó igény, hiszen az informatikai eszközökkel történt magas szintű ellátottság önmagában már kevés, azoknak a legkorszerűbb technológiák igénybevételére irányuló aktív használata kívánatos. Azaz míg kezdetben, húsz évvel ezelőtt újdonságnak számított, hogy írógép helyett már számítógéppel szerkesztették a határozatokat, az ügyeket és az abban érkező beadványokat, a keletkezett iratokat elektronikus adatbázisban lehetett iktatni és nyilvántartani, majd megjelent a bíróságok és az ügyfelek, valamint a hatóságok közötti elektronikus kommunikáció, következő lépésként pedig az online is bármikor elérhető e-akta. A digitális bíróság megvalósulása útján megismerkedtünk a távmeghallgatással, az ítéletek jelentős része pedig anonimizáltan, bárki számára kereshető, online ingyenesen elérhető adatbázisba rendezett. Már felmerülhet az egyszerűsített elektronikus jelenlét, és a közeljövőben széles

körben megvalósulhat és az írott formátum helyébe léphet a tárgyalótermi kép- és hangrögzítés útján készülő jegyzőkönyv. Következő lépésként – derül ki egyebek mellett az uniós eredménytábla vizsgált adataiból – a bíróságokon a fő tevékenység elvégzéséhez használt mesterséges intelligencia alkalmazások és a megosztott könyvelési technológiák használata kerül a fókuszba. A fejlődés tehát folyamatos, és napjainkra egyértelművé vált, hogy a jog és az informatika továbbra is egymásra kölcsönösen hatást gyakorolva lesz jelen és kap egyre nagyobb szerepet ezen az úton.

Különösen érdekes a jog és az informatika kölcsönhatásának, szoros kapcsolatának és együtt, egymás melletti létezésének hatása a szaknyelvre: a digitalizáció miatt a szöveget gépi módszerrel is kell tudni értelmezni, algoritmizálni, ez a terület ma már egyre több interdiszciplináris kutatás tárgya. Sőt, az Európai Unió 2020. évre vonatkozó igazságügyi eredménytábláján a vizsgált területek között új elemként jelent meg a géppel olvasható bírósági határozatok előállításának igénye. Az ítéletek gépi olvashatósága terén – a tagállamok nagyjából feléhez hasonlóan – a szabványosított modellezés hiányában hazánkban is számos feladat megoldásra vár. Ez az elvárás jelzi a jövőbeli fejlesztés egyik lehetséges irányát is.

Az értekezésben a digitális bírósághoz vezető úttal, annak mérföldköveivel és kihívásaival foglalkoztam. A digitális bíróság fogalma alatt – a hazai jogirodalommal egyezően – a bíróságok és a bírósági iratok elektronikus elérhetőségét értem. Ide tartozik az elektronikus kapcsolattartás és illetékfizetési lehetőség kiépítése, az ennek következtében az elektronikusan is rendelkezésre álló és online, távolról is elérhető peranyag (e-akta), a kép és hang egyidejű továbbítására alkalmas hálózatok kiépítése és rendelkezésre állása. Ehhez képest eltérő fogalmat takar az elsősorban a magánjogi jogviták rendezését támogató online bíróság (amelynek többnyire a globális e-kereskedelemben felmerülő kisebb jogviták gyors, online rendezése a célja, például eBay, Vinted) és a mesterséges intelligenciát fokozott mértékben alkalmazó, a bírósági jogvitákat online útra terelő – jelenleg Kínában elterjedt – internetbíróság. Az utóbbi két intézmény bemutatása és elemzése az értekezés kereteit meghaladja, ezért azokra részletesen nem térek ki.

A fejlődés, az előrehaladás ezen a téren is folyamatos, de mindeközben nem szabad arról sem elfeledkezni, hogy a fejlődésnek az embert kell szolgálnia. Birher Nándor megfogalmazásában – mivel a modern kor vívmányai most már igen rövid idő alatt átalakíthatják a környezetünket, az emberi létformát – a technikai optimalizációt összhangba

kell hozni a humanizációval. Ennek következtében a szabályozás hatékonyságának növekedése mellett az emberi és eszmei értékek megőrzésére is figyelemmel kell lenni,¹ ami a technikai optimalizáció fokozódása mellett egyre nagyobb kihívást jelent.

1.2. Az értekezés szerkezete, kutatási módszerei és forrásai

Az értekezés tárgyválasztása, a szükséges források kiválasztása és azok feldolgozása során az adekvát tudományos módszerek alkalmazására és a tárgykör szempontjából felhasználható jogtudományi irányzatok tapasztalatainak hasznosítására törekedtem. A címben megjelölt kutatási tárgykör multidiszciplináris jellege miatt figyelemmel kellett kísérnem a jogi informatika legújabb eredményeit és azokat a tudományos módszertani tapasztalatokat, amelyek e viszonylag új ismeretkörben a törvénykezési, főleg a bírósági jogalkalmazás során a tudományos feldolgozások tárgyaivá váltak. Ebben a tekintetben törekedtem a jogági szemlélet érvényesítésére, hiszen értekezésem alapvetően a jogtudományi jellegű és a jogérvényesülés témaköréből készült. A valóságfeltárást célzó kérdőíves adatfelmérés előkészítése, a megfelelő mintavétel meghatározása és az adatok elemzése során figyelemmel voltam az empirikus vizsgálatok szociológiai módszertanának követelményeire.

A bírósági digitalizáció hazai helyzetének áttekintésében a tudományos módszertani irányzatok között az összehasonlító jogtudományi metódus tudatos alkalmazására törekedtem. Mivel a vizsgált tárgyam nemzetközi gyökerei és kapcsolódásai alapvető jelentőségűek a hazai elmélet és joggyakorlat alakulásában, az értekezés tárgyköréhez igazodóan igyekeztem nyomon követni az egyes meghatározó országok és regionális jogi kultúrák tárgybéli eredményeit és azok hazai hatásait. Az értekezés komparatistikai megállapításait az egyes jogintézmények elemzése során követtem, mert így jobb lehetőség kínálkozott a külhoni megoldások bemutatására és ezek hazai hatásának nyomon követésére.

Az értekezés tárgykörének sajátos jellege miatt törekedni kellett a bírósági jogszolgáltatás hagyomány nélküli, sajátosan új részterületének koncentrált feldolgozására. Ebben a tekintetben a – hazai jogtudományban is egyre fontosabb szerepet betöltő – fokális

¹ BIRHER Nándor: Az egyéb normarendeknek a modern technológiai szabályozással összefüggésben történő alakítása, a jogalkotással párhuzamosan. In: Homicskó Árpád Olivér (szerk.): *Technológiai kihívások az egyes jogterületeken*. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2018. 21-22. o., továbbá lásd: BIRHER Nándor: A modern technológiák szabályozásának változásai: teoria versus praxis, etika versus protokoll. In: Homicskó Árpád Olivér (szerk.): *A digitalizáció hatása az egyes jogterületeken*. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2020. 11-23. o.

jogtudományi módszer iránymutatásait követtem. Ennek megfelelően – az értekezés szerkezetének meghatározása, a fejezeteken belüli tartalmi egységek kialakítása, a hipotézisek megfogalmazása és a jogi terminológia értelmezése terén – a tárgykörnek (címnek) megfelelő kérdésekre fókuszáltam, annak ellenére, hogy számos, más szempontból fontosabb rész kérdések is vizsgálhatók és az ezekhez kapcsolódó fogalmak is elemezhetők lehettek volna.

Már a témaválasztásból adódik, hogy e szerteágazó körben számtalan terület lehet érintett, de az értekezésben ezzel együtt – terjedelmi okok miatt – nem elemeztem a digitalizációnak más jogterületeken történt megjelenését, de az eljárások időtartamának a hatékonyságra gyakorolt hatását sem, miután a megalapozott ítélkezés feltételeinek részletes elemzése, annak komplexitása, szerteágazó volta és jelentősége miatt önmagában is egy külön értekezés tárgya lehetne.

Az értekezés jelentős mennyiségű idegen nyelvű forrás felhasználásával készült. A digitalizációhoz kötődő és a közelmúltban keletkezett jogi szakkifejezések tartalmának feltárásában segítségemre voltak a normativista jogtudományi irányzat hagyományos (nyelvtani, rendszertani, logikai és történeti) módszerei, de – az általam fordított források esetén – több esetben tartalmi körülírással, vagy a nyelvi neologizmus alkalmazásával kellett élnem. A kutatás során arra törekedtem, hogy a témához kapcsolódó lehető legszélesebb körű hazai és nemzetközi szakirodalmat használjam fel. Céлом az volt, hogy a kutatási témával összefüggésben felmerülő kérdéseket, problémákat alaposan bemutassam, valamint ezekre lehetséges megoldási javaslatokat is megfogalmazzak. Forrásaim között elsődleges helyet foglaltak el a témához kapcsolódó könyvek, monográfiák, doktori értekezések, valamint tudományos folyóiratokban megjelent tanulmányok és publikációk. Emellett nagy hangsúlyt fektettem a releváns jogszabályok, jogi kommentárok és hivatalos dokumentumok feldolgozására is.

Külön kihívást jelentett számomra a bírósági digitalizáció magyarországi folyamatának és történetének bemutatása, mivel ezen a területen – elméleti szintű feldolgozás hiányában – mindmáig kevés elérhető forrás áll rendelkezésre. Hasonlóképpen, a legutóbbi években bevezetett új jogintézmények – például az egyszerűsített telekommunikációs jelenlét vagy a tárgyalótermi kép- és hangrögzítés – kialakításának előzményei, illetve a korábbi fejlesztésekre történő ráépülésük folyamata is kevésbé feltárt területnek bizonyult. Ezeknek a témáknak a

feldolgozását saját kutatásom eredményeként, elsődleges források és szakmai beszámolók elemzésével igyekeztem elvégezni.

A kutatási témához kapcsolódóan kiemelt figyelmet fordítottam a polgári perrendtartás korábbi és hatályos szabályozására. Fontosnak tartottam az új polgári perrendtartás koncepciójának, a törvényjavaslatnak, annak előterjesztői indokolásának és a hozzá kapcsolódó kommentároknak, továbbá a veszélyhelyzetre vonatkozó részletes szabályozás elemzésekor a többrejtű jogalkotás feldolgozását, hogy átfogó képet kapjak a jogalkotási folyamatról, a szabályozás indokairól. A korábbi jogszabályok normaszövegének elemzése során a jogösszehasonlító módszert is alkalmaztam, amely lehetővé tette számomra, hogy a magyar szabályozást nemzetközi kontextusba helyezzem.

A nemzetközi felmérések és statisztikai adatok tekintetében elsősorban a nyilvánosan elérhető adatbázisokat használtam. Ezekből a kutatás fókusztemájához igazodva kvalitatív és kvantitatív elemzést végeztem, amelyek alapján releváns következtetéseket tudtam levonni. A digitalizációs folyamatok vizsgálatakor számos külföldi tudományos forrást is áttekintettem és elemeztem, továbbá a jogösszehasonlító módszert a nemzetközi példák elemzése során is alkalmaztam.

Összességében arra törekedtem, hogy a lehető legtöbb szempontból és a legkülönbözőbb források felhasználásával tárjam fel a szakirodalom eddigi eredményeit, értelmezsem a vonatkozó nemzetközi és hazai jogi normákat és elemezsem a tárgykör gyakorlati tapasztalatait, és ezáltal hozzájáruljak a bírósági digitalizáció magyarországi folyamatainak mélyebb megértéséhez és jövőbeli fejlesztéséhez.

1.3. Az értekezés hipotézisei

Az értekezésben három, egymással összefüggő – és részben egymásra épülő – hipotézist vizsgáltam meg. Az első előfeltevés szerint a digitalizációs fejlesztések növelik a bíróságok rezilienciáját (ellenállóképességét), ami jelentős hatással van a polgári eljárások lefolytatásának kereteire is, mindemellett támogatást adnak a bíróságok magasabb színvonalú ítélkező tevékenységéhez. A nemzetközi kutatások alapján ismert tény, hogy a világjárvány időszakában más európai országok bíróságai is jelentős működési nehézségekkel küzdöttek, ezért – bár felmerülhet, hogy a digitalizáció pozitív hatása evidenciának tekinthető – az értekezésben mégis szükséges volt elméleti igényrel megvizsgálni a hazai bíróságok e kritikus időszaki működőképességének kérdését.

A második feltételezésem az volt, hogy a bírósági digitalizáció eddigi megoldásai segítik a polgári eljárásjogban alapvető és rendszerszinten megjelenő perhatékonyság érvényesülését. E feltevés is – látszólag – evidencia-jellegű, de indokolt volt annak mérésekkel történő kontrollja. Az evidencia-jelleg ellen egyébiránt több körülmény is szól. Egyrészt technikai és infrastrukturális problémák, miszerint a bíróságok nem minden esetben rendelkeznek megfelelő eszközökkel és kiépítettséggel a digitális eljárások lebonyolításához, ami korlátozza az elektronikus rendszerek hatékony alkalmazását. Másrészt jelentkezhetnek szakmai aggályok, vagyis a bírák, más jogász hivatásrendek képviselői vagy az ügyfelek részéről felmerülhet, hogy ezek a megoldások veszélyeztethetik az igazságszolgáltatás alapelveinek, például a tisztességes eljáráshoz való jog vagy a közvetlenség elvének az érvényesülését. Harmadrészt előfordulhat szociológiai ellenállás, mivel az érintettek (bírák, ügyfelek) nem mindig vannak felkészülve a digitális technológiák használatára, amely hazánkban is lassítja az elfogadást és az alkalmazkodást.

Végezetül pedig azt tételezem fel, hogy amennyiben az első és második hipotézisben foglaltak igazolódnak, azok fenntartása érdekében a digitalizációs vívmányok további fejlesztése szükséges. Itt nemcsak arról van szó ugyanis, hogy fent kell tartani az elért számítógépes („hardware”) és a fejlesztésekkel kialakított „software” ellátottságot. A további, az államszervezet egészét érintő digitális fejlesztésekkel [például a digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól szóló 2023. évi CIII. törvény (a továbbiakban: DÁP törvény) rendelkezései] is lépést kell tartani, az azokkal való

kompatibilitást és interoperabilitást is folyamatosan szükséges biztosítani, ennek hiányában ugyanis a digitalizáció terén korábban megszerzett előnyök könnyen elveszhetnek.

2. Az értekezés tartalmi tagolása, szerkezete

Az értekezés fókuszában a digitalizáció vívmányainak a pervitel alapvető összefüggéseire gyakorolt hatásának a vizsgálata áll. Megvizsgáltam, hogy a polgári perrendtartás új szabályai a digitalizáció vívmányaival összefüggésben hogyan szolgálják a perhatékonyságot, továbbá azt is, hogy a digitalizáció szerepet játszhat-e az eljárás észszerű időn belüli befejezésének támogatásában.

Bemutattam a hazai digitalizációs fejlesztések és azok szabályozásának folyamatát, amelyek az e-aktával bezárólag 2019 végén fejeződtek be, amikor a bírók informatikai eszközökkel való felszereltsége is közel teljessé vált, az innovatív mobileszközök és irodai szoftvercsomag beszerzése révén. Ekkor minden feltétel adott volt, hogy a bírósági szervezet tovább haladjon a digitalizáció útján, a már megvalósult fejlesztésekre építve, amikor megjelent a vírus okozta Covid-19 járvány, és ebben az új helyzetben a személyes érintkezést a minimumra szorítva kellett a bíróságok működőképességét megőrizni. Az értekezésben azt is megvizsgáltam, hogy a távoli munkavégzést, a felek számára is online elérést lehetővé tevő digitalizáció vívmányait a polgári perekben hogyan lehetett a legfőbb bírósági szerv, a Kúria veszélyhelyzeti működése során igénybe venni annak érdekében, hogy e fórum eleget tehesen alkotmányos feladatának. A Kúria közelebbi vizsgálatának az az indoka, hogy e fórumon – az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény következtében – 2020 közepétől egyszerre volt jelen az első-, másod- és harmadfokú ítélkezés, valamint a felülvizsgálat, így az ott működő digitális rendszereknek valamennyi bírósági szintre irányadó követelményeknek meg kellett felelniük. A gyakran kifejezetten nagy létszámú tanácsban² való eljárás önmagában is nehézséget jelentett: a tanács tagjainak az elektronikus aktában ugyanazt kell látniuk, és biztonságos távoli hozzáférés útján közösen kell dolgozniuk ugyanazon a dokumentumon. Ráadásul az ítélkezés legfelsőbb szintű fórumán leginkább nem a digitalizációval szoros

² A Kúrián a kollégiumokon belül három- és öttagú tanácsok működnek. A kezdetben kilenc, később – 2023. június 1-től – 41 tagú jogegységi panasz tanács két, 21 tagú résztanácsban működik, amely – előzetes döntéshozatali indítvány esetén – a dönthet ügy, hogy az ügyet az érintett kollégium kúriai bíró tagjaival kiegészítve tárgyalja vagy a Kúria teljes ülése elé utalja [Bsz. 35. §, 41/A. § (1) bekezdés].

kapcsolatban álló korosztály érintett, ami további kihívást jelent az újabb módszerek bevezetése és alkalmazása terén.

A digitális bíróság kialakításának áttekintése és veszélyhelyzetben történő alkalmazásának elemzése után arra is érdemes volt kitékinteni, hogy a hazai digitalizáció szintje nemzetközi összehasonlításban hol helyezkedik el a többi európai államhoz képest. Az Európa Tanács és az Európai Unió szervezeteiben rendelkezésre álló elsődleges információk felhasználásával megvizsgáltam a vírushelyzet előtti és az azt követő időszak elektronizációs szintjét, törekedve a tanulságok levonására és feltérképezve az előttünk álló időszak kötelezettségeit és lehetőségeit.

Végezetül a bírósági digitalizációval összefüggő, a Kúrián szolgálatot teljesítő bírók körében végzett empirikus kutatás tapasztalatait elemeztem. Ennek keretében egy kérdőíves kutatás, valamint tisztán kvalitatív módszerként félig strukturált személyes interjúk elemzését végeztem el. Ezzel az empirikus kutatással az értekezés más kutatási módszerekkel elért eredményeit kívántam validálni, alátámasztani. A vizsgálatba bevont személyi kör meghatározása tudatos volt: azért vállalkoztam szűkebb körű, kizárólag a Kúrián belüli és nem a teljes bírósági szervezetre kiterjedő kutatásra, mert a teljes bírói kör megkérdezése az értekezés kereteit lényegesen meghaladó kutatás tárgya lehet.

A kutatási tárgykör összetettsége is igazolja, hogy egy olyan ősi (és alapvetően konzervatív karakterű) intézmény, mint az igazságszolgáltatás, a digitalizációval összefüggésben komoly kihívásokkal áll szemben: folyamatosan alkalmazkodnia kell a változó világhoz, miközben – a közösségi média, a mesterséges intelligencia, a blockchain technológia előretörése világában – meg kell őriznie a bizalmat és a társadalom előtti tekintélyét a 21. században is.

3. A kutatás új eredményei, a tudományos eredmények hasznosításának lehetőségei

Első hipotézis

A digitalizációs fejlesztések a bíróságokon növelik a bíróságok rezilienciáját (ellenállóképességét), ami kihatással van a polgári eljárások lefolytatásának kereteire is. Mindemellett támogatást ad a bíróságok magas színvonalú ítélkező tevékenysége feltételeinek biztosításában.

Az első hipotézist a nemzetközi eredménytáblák mutatói, valamint a kérdőíves kutatás és a mélyinterjúk alapján feltárt adatok is alátámasztották. Tény, hogy az igazságszolgáltatásban már a 2010-es évek közepétől felgyorsultak a digitális fejlesztések [pl. elektronikus kapcsolattartás lehetősége, majd kötelezettsége; az e-akta kialakításának első lépései a Bírósági Elektronikus Tájékoztatási és Figyelmeztetési Rendszer (BETFR) fejlesztésével; távmeghallgatás], később az innovációs eszköz- és irodai szoftvercsomag beszerzés (2018) és az e-akta, valamint a KKSZB kapcsolat kialakításával 2019 végére – mintha előre látható lett volna egy rendkívüli helyzet miatt annak szükségessége – gyakorlatilag megvalósult a digitális bíróság, annak keretében a bírósági ügyek iratainak teljeskörű, távoli elérhetősége az ügyfelek és a bírók részére egyaránt.

Egészen eddig komoly viták folytak arról, vajon mennyire szabad teret engedni az elektronizációnak, különösen a peres eljárásokban, mélyen érintve ezáltal a közvetlenség elvét is. Az ezzel kapcsolatos tudományos gondolkodás korábban inkább szkeptikus volt, majd az online bíróságok külföldi példáinak megjelenésével a fejlődés útjának azonosítása és elkerülhetetlensége révén, inkább az alapelvek érvényesülésére hívta fel a figyelmet. Emellett felmerült – elsősorban egyébként a járványügyi helyzet kapcsán – az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáférés, a „gyengébb fél” védelmének a kérdése is, kiemelten érintve a sérülékeny csoportokat, különösen a gyermekeket. Ez utóbbit erősítve a kutatás rámutatott arra, hogy – különösen az alsóbbfokú bíróságok előtti eljárásokkal összefüggésben – a digitális eszközökkel nem rendelkező ügyfelek helyzetének megfelelőbb szabályozása szükséges.

A digitalizáció vívmányainak alkalmazhatósága és alkalmazása így – mivel a fejlesztések épp nem sokkal a járványhelyzet előtt fejeződtek be – főleg ebben a rendkívüli időszakban került előtérbe, és annak következtében terjedt el és vált mindennapossá azok használata is. Mivel az igazságszolgáltatás működőképességének fenntartása kulcsfontosságú volt, a bírók – és fokozatosan egyre nagyobb arányban az igazságügyi alkalmazottak – az ebben az időszakban igen gyakran alkalmazott „otthondolgozás” során mindennapi munkájukban a rendelkezésükre bocsátott mobileszközön, többnyire laptopon használhatták az e-aktát, a KKSZB kapcsolatot, egymás közti biztonságos kommunikációra a Skype alkalmazást, továbbá hozzáférhettek a Bírósági Határozatok Gyűjteményéhez (a továbbiakban: BHGY), az elektronikus jogi adatbázisokhoz is. Számos adat áll rendelkezésre arról is, hogy a járványidőszakban nagymértékben megnőtt a BETFR-be regisztráltak és értesítést kérők száma, valamint az ügyfelek aktívan használatba vették az Ügyfél Irathozzáférési Rendszert (ÜIR) és a Lajstrom Irodai Rendszert (LIR) is.

A kérdőíves felmérés és az interjú során feltett kérdésekre adott válaszok alapján kijelenthető, hogy e veszélyhelyzet a digitalizációs vívmányok implementációs folyamatát elősegítette és fel is gyorsította. Joggal feltételezhetjük, hogy e kényszerítő helyzet nélkül azok elfogadása, használatának elsajátítása lassabb folyamat eredményeként történhetett volna meg.

A jogirodalomban is felmerült a járványidőszakban kényszerűségből bevezetett, de pozitív hatással járó új intézményeknek a későbbiek során történő hasznosítása. Ennek az időszaknak a polgári eljárásjogra tett konkrét, jogalkotásban is megnyilvánuló hatása az egyszerűsített telekommunikációs jelenlét kodifikálása az elektronikus hírközlő hálózat igénybevételének szabályai között. Még néhány évvel ezelőtt elképzelhetetlen lett volna, hogy az eljárás egyes szereplői például a saját mobiltelefonjukról csatlakozzanak egy Skype konferenciába, amelynek keretében tanúként hallgatják meg. Ha a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja a tanú személyes jelenlétét, akkor nem teszi lehetővé a kommunikációnak ezt az útját, de a jogintézménynek a rendkívüli helyzeten kívüli, „normál” időszakra történő bevezetése mindenképpen jól ábrázolja azt a változást, amit a digitális vívmányok alkalmazása terén szerzett pozitív tapasztalatok indukáltak.

Egyértelmű az is, hogy a digitális fejlesztések elősegítik a bíróságok magas színvonalú ítélkező tevékenységéhez elengedhetetlen tárgyi feltételeinek a biztosítását is: a bírók rendelkezésére álló hordozható digitális eszközök, az online, tértől és időtől függetlenül

elérhető e-akta, a jogszabályokat, indokolásokat, kommentárokat, szakcikkeket tartalmazó elektronikus jogi adatbázis, és a Kúria precedens-jellegű határozatának fellelését leginkább segítő BHGY. Ezek elengedhetetlenek voltak ahhoz, hogy a bíróságok folyamatos működése biztosított legyen, így kijelenthető, hogy azok megnövelték a bírósági szervezet ellenállóképességét, hiszen az a járványidőszakban is működőképes maradt, megelőzve ezzel az ügyek jelentősebb elhúzódását.

Második hipotézis

A bírósági digitalizáció eddigi megoldásai segítik a Pp.-ben alapelvi és rendszerszinten megjelenő perhatékonyság érvényesülését.

Kutatásaim során a második hipotézis is igazolást nyert, hiszen az ezt igazoló tényeket az igazságügyi eredménytábla tapasztalatai kétségen kívül verifikálják. A kutatás során megkérdezettek egybehangzóan kiemelték a perek időszerű befejezése mellett a perhatékonyság szempontját is, amelyeket a digitalizáció vívmányai egyaránt előmozdítottak, és ezt tükrözték vissza a járványügyi időszak statisztikai adatai is. Mindebből következően ideális működés mellett ezek az anyagi jog hatékony érvényesülését is segítik, a jogszabályokhoz, a bírói gyakorlathoz való könnyebb hozzáférés révén: konkrét példája ennek a bírósági irathoz való távoli, teljeskörű (a papír alapúval egyező, de 0-24 órában elérhető) elektronikus (e-akta) hozzáférést, a Skype útján történő biztonságos kommunikáció meglétét, továbbá a BHGY révén a releváns határozatok hozzáférhetőségét.

Harmadik hipotézis

Amennyiben az első és második hipotézisben foglaltak igazolódnak, azok fenntartása érdekében a digitalizációs vívmányok további fejlesztése szükséges.

A harmadik hipotézissel összefüggésben feltett kérdések kapcsán több kérdőíves válaszadó és interjúalany is kifejezetten indokoltnak tartotta a folyamatos fejlesztés szükségességét, azzal a megjegyzéssel, hogy azoknak kellőképpen „rugalmasnak” kell lenniük. A minket körülvevő világ gyors változása ugyanis előidézi a technológia, valamint a jogszabályok gyors változását is, így a bírósági szervezetnek – arra folyamatosan készen állva – ezt nyomon kell követnie; azaz a rugalmasság, az előre gondolkodás alapvető követelmény. A kutatás tapasztalata alapján megállapítható, hogy a jövőbeli fejlesztéseket mindenképpen az eljárásjogban és a bírósági rendszerek működésében kellő tapasztalattal rendelkező munkatársak (bírók és igazságügyi alkalmazottak) bevonásával kell elvégezni, annak érdekében, hogy a megszerzett ismeretek megfelelően hasznosuljanak. Álláspontom szerint a reziliencia körébe tartozik az is, hogy a változásokra történő gyors és rugalmas válaszadás által is erősített közbizalom a bírósági szervezetben az egyik komoly előfeltétele annak, hogy a jövőben lehetőség szerint ne csökkenjen a bíróság szerepe, különösen a feleket megillető eljárási garanciák biztosítása terén.

Zódi Zsolt kategorizálása alapján jelenleg a jogi technológiák második korszakáról a harmadik korszakra történő váltás időszakában vagyunk, amikor is a technika az eddigi, második korszakra jellemző kiszolgáló szerepéből „alkotó” területre lép, és alkalmassá válik létrehozni vagy megváltoztatni dolgokat (ez már a mesterséges intelligencia belépését is jelenti).³ Ez a tény azzal a felvetéssel is összefüggésben érdekes, hogy több interjúalany is említette a mesterséges intelligencia hasznosítását, elsősorban a keresőrendszerekkel összefüggésben: a Kúria jogegységesítő szerepe – amelyben szükséges a precedensjellegű (BHGY-ban közzétett) határozatok között és azok tartalmában történő hatékony keresés – felvetheti a már a harmadik korszakba tartozó jogi elemzőszoftverek hasznosítását. Emellett felmerült a jelenleg is rendelkezésre álló, az anonimizálási folyamatban napi szinten használatos, a jogi technológiák második korszakába tartozó automatikus dokumentumkészítő

³ ZÓDI Zsolt: A járvány, a jogi szféra és a technológia – Hogyan vészelték át a jogrendszerek a járványt, mekkora szerepe volt ebben a technológiának, és mennyire lesznek tartósak a változások? *In Medias Res*, 2020/2. (a továbbiakban: ZÓDI) 340-341. o.

szoftver⁴ szélesebb körű alkalmazása, amely korlátozottabb használatra: elsősorban a rendszerbe már bevitt adatok egyező megjelenítésére és sablonszövegek beillesztésére alkalmas. Ennek magasabb hatékonyságú használata viszont megfelelő képzést igényel.

Ki kell emelni azt is: a kutatás alapján igazolódott, hogy egyelőre nem mutatkozik igény a döntési folyamatban a humán elemet nélkülöző automatizmus kialakítására, ebben a bíró szerepét a kérdőív válaszadói és az interjúalanyok is elengedhetetlennek tartották. A „gépi döntéshozatal” lehetőségének elutasításából az következik, hogy a mérlegelést igénylő, szintetizáló ügydöntő határozatot bírónak (embernek) kell meghoznia, mert „(k)izárólag egy bíró képes garantálni az alapvető jogok valódi tiszteletben tartását, megtalálni az ellentétes érdekek közötti egyensúlyt, illetve számításba venni a folyamatos társadalmi változásokat az ügyek elemzése során.”⁵

Az a terület, ahol a mesterséges intelligenciának a közeljövőben szerepe lehet, e kutatás eredménye szerint is a bírói döntések támogatása: a Kúria precedensjellegű (BHGY-ban közzétett) határozatainak szövegelemzése a releváns döntések kiszűrése érdekében vagy nagyobb adatmennyiség (pl. számlák adatai, vagyonmérleg adatai) feldolgozása. Ebből is látszik, hogy az akár csak részben is emberi beavatkozás nélkül működő rendszerek e területen történő bevezetése nagyon komoly megfontolást és alapos, az érintetteket bevonó előkészítést igényel. A digitalizáció és a mesterséges intelligencia jelentős kihívásokat állít a jogalkotói és jogalkalmazói gondolkodásban más jogterületeken is, azonban e kérdések nem feloldhatatlanok, bár sok esetben paradigmaváltást igényelnek.

Tudományosan is vizsgálendő kérdésként merült fel a kizárólag digitálisan működő rendszerek veszélyeinek lehetősége, tekintettel arra, hogy a közelmúltban tapasztalható energiaválság rávilágított eddig biztosan működő rendszerek kiszolgáltatottságára és sérülékenységre. Abban az esetben ugyanis, ha energiaellátási fennakadás vagy informatikai probléma merül fel, az elektronikus rendszerekhez való hozzáférés – legalább átmenetileg – ellehetetlenülhet, amire figyelemmel az eljárás „papír alapúságát” az eljárások nagy részében érdemes fenntartani, legalábbis amíg ennél jobb és biztonságosabb megoldást nem találunk.

⁴ ZÖDI, i. m. 343-344. o.

⁵ A Bizottság közleménye (Az igazságszolgáltatás digitalizációja az Európai Unióban Lehetőségek eszköztára) {SWD(2020) 540 final} 13. o.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0710> Letöltve: 2024. szeptember 6.

Összefoglalva megállapítható, hogy a digitalizációs fejlesztések továbbvitele természetes szükségszerűség. Ezen a területen is alkalmazkodni kell a külvilág változásaihoz, de ez az adaptáció már az előkészítés, majd a fejlesztés és bevezetés során szükségképpen feltételezi a bírósági szervezetben megszerzett tapasztalatok figyelembe vételét és hasznosítását, és csupán megfelelően végiggondolt, a teljes folyamatra modellezett, tesztelt, kipróbált rendszerek „éles” bevezetésével képzelhető el.

A digitális eszközök és technológiák komoly hatást gyakorolnak a hétköznapijainkra, az elektronikus eszközök, az azokon futó szoftverek életünk részét képezik: már természetes módon használjuk kapcsolattartásra, ügyintézésre, szórakozásra egyaránt. Nem túlzás azt mondani: megváltoztatták az életünket, munkánkat, ez az átalakulás pedig még nem ért véget, napjainkban is zajlik, és természetesen közvetlenül érinti az államszervezet, és így az igazságszolgáltatás működését is.

Éppen ennek a felismerésnek és az átalakulás jelentőségének köszönhetően a közelmúltban a jogalkotó fontosnak tartotta, hogy az Alaptörvény kifejezze azt, hogy az állam elősegíti a digitalizációt és az ahhoz kapcsolódó technológiai megoldások alkalmazását. Magyarország Alaptörvényének ebben a tárgykörben 2024. július 1-jén hatályba lépett tizenkettedik módosítása arról rendelkezett, hogy Magyarországon az ügyek digitális intézése elsőbbséget élvez, amelyhez az állam törvényben meghatározottak szerint mindenki számára egy egyedi digitális azonosítót biztosít. Ennek nyomán kihirdették a már említett, a digitális állampolgárságot létrehozó DÁP törvényt, amely az állampolgárok számára egyszerű, kényelmes és hatékony online szolgáltatások nyújtása érdekében egy mobiltelefonos alkalmazás kialakítását célozta. Az adott szolgáltatást önként használók ennek segítségével intézhetik hivatalos ügyeiket, amelyen keresztül – egyebek mellett – biztosított az azonosítás és aláírás, biztonságos elektronikus kommunikáció és dokumentumkezelés, a szolgáltatásokhoz kapcsolódó online fizetési rendszer is.

A megszabott irány világos: a papír alapú, személyes ügyintézéshez képest elsőbbséget élvez az ügyek digitális intézése, amelynek előmozdítása érdekében mindenkinek rendelkezésére áll egy egyedi, tartós, általánosan és önkéntesen használható azonosító. A közeljövőben az is kiderül majd, hogy a bírósági eljárásokkal összefüggésben ennek a fejlesztésnek a gyakorlatban milyen szerepe lehet.

Mindezek mutatják, hogy a „külvilág” eseményeit, adott esetben a nagymértékű, állami rendszereket érintő újabb digitalizációs fejleményeket folyamatosan figyelemmel kell kísérni, mint ahogyan ez történt – az értekezésben részletesen bemutatottak szerint – a bírósági szervezetben is. A 2000-es évek elején elindult, eleinte kisebb léptékű fejlesztések az évtized közepétől előre meghatározott irányokat követve felgyorsultak, majd a 2010-es években már konkrét, az elemzett projektekben megfogalmazott stratégia mentén robbanásszerűen haladtak előre, mind a tartalmi elemeket (szoftvereket), mind a fizikai eszközök beszerzését illetően. A legújabb fejlemények, az EU jogalkotási irányai, a DÁP törvény, a mesterséges intelligencia megjelenése és rohamos elterjedése, az online bíróság iránti igény gyakori felvetése mind abba az irányba mutatnak, hogy szükség lenne annak a víziónak a felvázolására, hogyan is nézzen ki tíz év múlva a magyar bíróság. Ugyanis minden jövőbeli tervezést, fejlesztést ennek a stratégiának a mentén kellene végig gondolni és végrehajtani.

Az is jól látható: a digitalizáció nem öncél, annak a bírósághoz való könnyebb hozzáférés célját kell szolgálnia, mint ahogyan ezt az értekezésben több szempontból – az eljárási szabályok által megtámogatott perhatékonyság, valamint a rendkívüli helyzetben való alkalmazhatóság, a működőképesség biztosítása terén – is bemutatam.

A kutatás igazolta azt is, hogy a digitalizáció növeli a bírósági szervezet rezilienciáját és rugalmasságát. Az egész világot váratlanul és felkészületlenül ért járványhelyzetben azok a bíróságok tudtak működőképesek maradni, amelyek digitalizációja – az iratok távoli elérése és a biztonságos távoli kommunikáció révén – eddigre megoldott volt. Kiemelést érdemel, hogy a polgári ügyekben a Pp. alapelvei tudtak érvényesülni (időszerűség – nem húzódtak el, perhatékonyság – anyagi jog érvényesülése biztosított volt, a tisztességes eljárási keretek között).

Mivel a kiszámíthatatlan jövőben még előfordulhat hasonló, a személyes érintkezéseket korlátozó vagy lehetetlenné tevő, ma még akár nehezen elképzelhető helyzet, annak feloldásában a jogalkotásban és a jogalkalmazásban már kipróbált „rugalmas reagálásnak” komoly szerepe lehet. Az is nyilvánvaló, hogy a kizárólag digitálisan működő rendszerek komoly veszélyt rejtenek, a kizárólagosságból eredő kiszolgáltatottság és sérülékenység miatt. Ugyanis – mint ahogyan a közelmúltban ezt is megtapasztaltuk – energiaellátási fennakadás vagy informatikai probléma esetén a hozzáférés – legalább átmenetileg – ellehetetlenülhet,

amire figyelemmel az eljárás „papír alapúságát” az eljárások nagy részében érdemes fenntartani, azonban az ügyviteli szabályok korszerűsítése a közeli jövő kiemelt feladata.

Nem hagyható figyelmen kívül az a tendencia sem, ami a „bírószágon kívüli igazságszolgáltatás” térnyerését jelenti. Susskind megfogalmazása szerint a bíróságaink „túl költségesek, túl lassúak és nehezen érthető”, és a bírósághoz való hozzáférés fokozott mértékű javítását leginkább az online bíróságok – ezalatt értve az alternatív vitarendezés digitális platformjait is – kínálják.⁶ Bár az értekezésben terjedelmi korlátok miatt ezt a területet nem érintem, de az bizonyos, hogy – főleg a bírósági eljárások garanciáinak biztosítása érdekében – az indokolt és szükséges reformokat is nagy körültekintéssel kell végrehajtani.

⁶ SUSSKIND, Richard: *Online Courts and the Future of Justice*. Oxford University Press 2019. 8. o.; magyar kiadás: SUSSKIND, Richard: *Online bíróságok és az igazságszolgáltatás jövője*. Orac. 2023. (fordító: Osztovíts András).

4. A szerző értekezéshez kapcsolódó publikációinak jegyzéke

1. GYARMATHY Judit: A bírósági igazgatás kihívásai. In.: Sárközy Tamás (szerk.): *A harminchetedik Jogász Vándorgyűlés előadásaiból*. Magyar Jogászegyleti Értekezések. Magyar Jogász Egylet. Budapest, 2015. 13-24. o.
2. GYARMATHY Judit: XI. fejezet Perindítás 172-173. §. In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*. Wolters Kluwer Hungary Kft. Budapest, 2019. 311-314. o.
3. GYARMATHY Judit: XXV. fejezet A határozatok fajtái, tartalma és közlése. In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*. Wolters Kluwer Hungary Kft. Budapest, 2019. 687-718. o.
4. GYARMATHY Judit – SÁNDOR-SZŐKE Zsuzsanna: Országos konferencia az új polgári perrendtartás tapasztalatairól. *Jogtudományi Közlöny*, 2019/11. 467-468. o.
5. GYARMATHY Judit: Veszélyhelyzeti szabályozás és annak kihatása a felülvizsgálati eljárásra. In: *Jog és Állam*. XXIII. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciája. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2022. 63-72. o.
6. GYARMATHY Judit: Polgári perek a Kúrián a koronavírus idején. In: Bodzási Balázs – Csehi Zoltán (szerk.): *A Covid-19 és a gazdasági jog. A koronavírus-járvány és a rendkívüli jogrend hatása a magyar gazdasági jogi szabályozásra*. Magyar Jogász Egylet. Budapest, 2023. 171-197. o.
7. SZILÁGYI, Gábor – GYARMATHY, Judit: Emergence of Digitalization and Artificial Intelligence in the Intellectual Property System. (2023). *Institutiones Administrationis - Journal of Administrative Sciences*, 3(2), 122-141. o.

8. GYARMATHY Judit: A bírósági digitalizáció Magyarországon. A bírósági informatikai rendszer kezdeti lépéseitől a digitalizáció felé. I. rész. *Magyar Jog*, 2025/2. 65-71. o.
9. GYARMATHY Judit: A bírósági digitalizáció Magyarországon. Digitális-e az elektronikus? II. rész. *Magyar Jog*, 2025/3. 154-162. o.
10. GYARMATHY Judit: Bírósági digitalizáció hazánkban a nemzetközi felmérések tükrében. *Fontes Iuris*, 2024/3-4. (befogadott, megjelenés alatt)
11. GYARMATHY Judit: A bírósági határozatok közzététele és annak következményei. *Infokommunikáció és Jog*, 2025/1. (befogadott, megjelenés alatt)